

Cmentarz z I wojny światowej nr 111 w Raclawicach

Program prac konserwatorskich

Opracowała : mgr Joanna Florkiewicz-Kamieniarczyk

Kraków, kwiecień 2025 r.

Zdjęcia fotograficzne: Adam Dymek i Urząd Miasta w Bieczu

SPIS TREŚCI

Karta tytułowa obiektu	s. 3
Rys historyczny i opis	s. 4
Stan zachowania	s. 5
Wnioski i założenia konserwatorskie	s. 10
Proponowane postępowanie konserwatorskie	s. 11

KARTA TYTUŁOWA OBIEKTU.

Nazwa obiektu : Cmentarz z I wojny światowej nr 111 w Raławicach

Lokalizacja : Raławice, gmina Biecz
powiat gorlicki działka 1350 obr. 7

Czas powstania: 1915-1918

Autor: HANS MAYR

Wpis do rejestru zabytków: A-1369/M

Właściciel: Skarb Państwa

Opis i rys historyczny

Cmentarz położony jest w zagajniku na północ od centrum wsi. Założony został na planie prostokąta. Pierwotnie ogrodzenie stanowił sztachetowy płot rozciągnięty między betonowymi słupkami. Główny element cmentarza stanowił wysoki drewniany krzyż. Obecnie jedyną pozostałość po ogrodzeniu stanowią słupki połączone na niektórych odcinkach drewnianymi konarami.

Na cmentarzu znajdują się nagrobki w formie osadzonych na betonowych cokołach:

- krzyży łacińskich z taśmy stalowej (typ T),
- krzyży dwuramiennych (typ JI).

W 11 mogiłach zbiorowych i 14 pojedynczych pochowano 68 żołnierzy z armii austro-węgierskiej i 60 z armii rosyjskiej poległych. Znane są nazwiska 9 pochowanych.

Stan zachowania

Obecnie cmentarz jest prawie nieczytelny.

Zachowała się znaczna część betonowych słupów ogrodzenia, które niegdyś połączone były drewnianymi elementami sztachetowymi. Wielu zniszczeń dokonały rosnące na cmentarzu drzewa - samosiejki, w tym również w linii ogrodzenia.

Dlatego zachowane słupki są odchylone od pionu lub całkowicie powalone. Słupki mają powierzchnie wykończoną w formie obróbki imitującej kamień – groszkowane „płyciny” obwiedzione listwami szlaku krakowskiego.

Zachowało się kilka cokołów z oryginalnymi krzyżami, które są powyginane lub połamane, oraz kilka szczątkowych cokołów bez krzyży.

Na terenie cmentarza zachował się również jeden z betonowych graniczników wojskowych HV, wtórnice wkopany pomiędzy nagrobkami.

Wnioski i założenia konserwatorskie

Cmentarz wymaga przeprowadzenia gruntownych prac pozwalających na przywrócenie mu historycznego wyglądu. Podstawą do odtworzenia cmentarza jest Dokumentacja historyczno-odtworzeniowa aut. Izabeli Chlost i Jerzego J.P. Drogomira wykonana w 2023 r, stanowiąca załącznik do niniejszego programu.

Odtworzenie ogrodzenia wymaga uprzedniego usunięcia drzew rosnących w linii jego przebiegu, co należy wykonać zgodnie z wydanymi w grudniu 2024 r. decyzjami Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (Zezwolenie nr 80/2024 i Pozwolenie nr 387/2024).

Odtworzenie ogrodzenia powinno zostać wykonane z wykorzystaniem zachowanych betonowych słupów, które należy poddać pełnej konserwacji i posadzić na nowo wykonanych fundamentach betonowych o wymiarach 40x40 cm i głębokości 60 cm, które nie powinny wystawać z poziomu gruntu. Należy pamiętać o zachowaniu i uczynieniu powierzchniowej obróbki słupów. Elementy drewniane ogrodzenia (panele pomiędzy słupami oraz furtę) należy wykonać zgodnie z Dokumentacją historyczno-odtworzeniową. Dokumentacja ta również stanowi podstawę do odtworzenia układu wnętrza cmentarza z zastosowaniem replik cokołów z krzyżami typu T i II oraz odtworzenia drewnianego krzyża pomnikowego. Zalecane jest wykorzystanie zachowanych krzyży, jeśli możliwe będzie ich wyprostowanie i przywrócenie im właściwego kształtu.

Zachowany granicznik betonowy HV należy poddać konserwacji i wkopać przy jednym z narożników ogrodzenia w odległości ok. 1 m od narożnika. Słupek powinien wystawać 30 cm ponad grunt.

Proponowane postępowanie konserwatorskie

Zieleń

1. Wycinka drzew w oparciu o wydane pozwolenie i zezwolenie konserwatorskie.

Odtworzenie ogrodzenia

1. Demontaż istniejących słupów i poddanie ich zabiegom konserwatorskim:

- Odczyszczenie powierzchni metodą strumieniowo ścierną.
- Usunięcie z powierzchni pozostałości zaprawy cementowej.
- Uzupelnienie ubytków formy mineralną zaprawą firmową lub tradycyjną z dobozem wypełniacza w postaci kruszywa czy piasku żwirowego o odpowiedniej granulacji.
- Wykończenie powierzchni mineralną zaprawą firmową lub tradycyjną z dobozem wypełniacza w postaci kruszywa czy piasku żwirowego o odpowiedniej granulacji z odtworzeniem oryginalnej faktury dekoracyjnej w formie imitacji „groszkowania” obwiedzionego na narożach „listwami” z tzw. szlakiem krakowskim (gradzinowanie).

2. Wykonanie fundamentów pod słupy.

3. Montaż słupów.

4. Wykonanie i montaż drewnianych przeseł ogrodzenia wraz z furką.

Drewniany krzyż centralny -

wykonanie rekonstrukcji zgodnie z projektem zamieszczonym w Dokumentacji historyczno-odtworzeniowej. Należy się wzorować na prawidłowo wykonanych krzyżach na cmentarzach nr 66. Małastów lub nr 70. Owczary.

Odtworzenie układu wnętrza

- wyprofilowanie płyty cmentarza,
- wytyczenie układu mogił,
- wykonanie betonowych cokołów z metalowymi krzyżami,
- wykonanie obramień mogił lekkimi krawężnikami betonowymi
- uzupelnienie mogił ziemią z nadsypaniem kopców o wysokości 15 cm ponad krawędź obramowania
- wykonanie i montaż tabliczek emaliowanych